

21. Геллер Михаил, Некрич Александр. История России 1917 – 1995: В 4-х томах. – Т. 1: Утопия у власти. – Кн. 1: Социализм в одной стране / Михаил Геллер, Александр Некрич. – М.: Издательство «МИК», издательство «Агар», 1996. – 500 с.
22. ЦДАВО України, ф. КМФ-8, оп. 1, спр. 74. - 33 арк.
23. Державний архів Вінницької області (далі: ДАВіО), ф. Р – 1417, оп. 3, спр. 64. – 30 арк.
24. ДАВіО, ф. Р – 4422, оп. 1, спр. 8. – 44 арк.
25. ДАВіО, ф. Р – 4422, оп. 1, спр. 33. – 38 арк.
26. ЦДАГО України, ф. 128, оп. 1, спр. 1. – 92 арк.
27. Державний архів Хмельницької області, ф. Р – 6193, оп. 4, спр. 9405. – 8 арк.

Halchak S. D. The Signs of Collaborationism in Podillya during Nazi Occupation

The article examines the reasons and signs of collaborationism in Podillya during the Second World War. It considers the cooperation of the Ukrainian subsidiary administration and police with the occupation regime after their transition under the full control of German civil administration as well as the signs of collaborationism on the part of Vlasov army departments and Russian Cossack formations.

Key words: «new order», collaborationism, subsidiary administration, policemen, vlasovites, Cuban Cossacks.

Гальчак С. Д. Проявление коллаборационизма на Подолье в годы нацистской оккупации края.

В статье исследуются причины и проявления коллаборационизма на Подолье в годы Второй мировой войны. Рассматривается сотрудничество с оккупационным режимом украинской вспомогательной администрации и полиции после перехода их под полный контроль немецкого гражданского управления, а также проявления коллаборационизма со стороны подразделений власовской армии и русских казачьих формирований.

Ключевые слова: «новый порядок», коллаборационизм, вспомогательная администрация, полицаи, власовцы, кубанские казаки.

Статтю подано до редколегії 31.01.2017 р.

УДК 94(477.43/44=411.16)''1948/1953''

В. В. Кононенко

**АНТИСЕМІТСЬКА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1948 – 1953 РР.
(НА МАТЕРІАЛАХ ПОДІЛЛЯ)**

У статті розглядається антисемітська політика радянської влади у повоєнний період сталінського тоталітаризму з 1948 по 1953 рр. Аналізуються основні етапи повоєнних політичних репресій влади проти євреїв та їх особливості в Україні та на Поділлі. Визначені форми та методи антисемітської політики радянської влади. У статті проаналізовано боротьбу влади з єврейським буржуазним націоналізмом, сіонізмом, низькопоклонством перед Заходом, космополітизмом, лікарями-шкідниками тощо.

Ключові слова: СРСР, УРСР, тоталітарний режим, євреї, буржуазний націоналізм, сіонізм, космополітизм, низькопоклонство перед Заходом, лікарі-шкідники.

У повоєнний період радянська влада активно відновлювала всеохоплюючий ідеологічний контроль над суспільством. Активно розпочалася боротьба з процесами росту самоідентифікації радянських народів, що розпочалися в роки війни. Особливо гостро постало «єврейське питання», яке так і не вдалося розв'язати у довоєнний період. Намагаючись отримати підтримку міжнародного єврейства та урядів інших країн у боротьбі з фашизмом, влада у часи війни згорнула антисемітизм і сприяла створенню політичного органу, який за короткий період перетворився фактично на представницький орган радянського єврейства – Єврейського антифашистського комітету (ЄАК). Окрім того, Голокост єврейського населення на території СРСР сприяв росту національної свідомості євреїв і пошуку варіантів організації подальшого життя єврейського народу – від створення єврейської автономної республіки в межах Радянського Союзу до окремої держави на Близькому Сході.

У статті автор ставить за мету проаналізувати на матеріалах Поділля особливості ідеологічних та політичних репресій проти радянських євреїв у 1948-1953 рр. Завданнями статті є дослідження останніх публікацій з зазначеної теми, аналіз основних етапів загострення повоєнного антисемітизму; характеристика форм та методів розв'язання «єврейського питання»

та визначення наслідків повоєнного антисемітизму для життя єврейської національної громади України.

Серед праць, які розкривають ці аспекти функціонування єврейської національної громади України у повоєнний період варто виділити праці М. Міцеля [1], В. Даниленка [2], М. Шитюка [3], Л. Гуцала [4], Ю. Данилюка [5], В. Войналовича [6], Г. Полянкера [7], І. Боголюбової [8], Г. Маринченка [9]. У цих працях визначено основні аспекти повоєнної антисемітської політики влади та вказано її особливості на території УРСР.

Широкомасштабний наступ на єрейство розпочався з 1948 р. Саме цього року в Мінську було вбито відомого театрального режисера, лідера ЄАК С. Міхоелса. Тоді ж розпочалися перші арешти членів ЄАК. Починаючи з 1949 р., пройшла кадрова «чистка» в усіх міністерствах і відомствах, наукових організаціях, редакціях газет і журналів: звідусіль виганяли євреїв. Серед архівних матеріалів цієї пори є багато прикладів антисемітизму. На хвилі боротьби з «космополітизмом» в Україні заарештовують єврейського письменника та перекладача української поезії Д. Гофштейна, поетесу Р. Балясну, письменника, критика і літературознавця А. Веладницького, літераторів І. Друкера, Н. Забару, М. Пінчевського, Г. Полянкера, М. Альтмана, А. Губермана, В. Гутянського, Л. Квітко, П. Маркіша та інших [10, с. 5].

У цьому ж році було закрито державний єврейський театр, а до 1951 р. в СРСР були ліквідовані всі єврейські культурні установи, періодичні видання та альманахи. На підставі листа ГОЛОВЛІТу секретарю ЦК ВКП(б) М. Маленкову «Про очищення бібліотечного фонду від єврейської літератури» від 12 лютого 1949 р., у якому було вказано на «засміченість буржуазно-націоналістичною, сіоністською та клерикальною літературою» навіть каталогів Всесоюзної бібліотеки ім. В. І. Леніна та пропозиції «з огляду на особливу актуальність цих заходів важливо, щоб ЦК КП(б) союзних республік, крайкоми та райкоми ВКП(б) взяли під свій контроль всю роботу з перевірки та очищення фондів єврейської літератури на місцях» [11, с. 517-518] та наказу ГОЛОВЛІТу №620 «Про вилучення видань, що не підлягають використанню в бібліотеках громадського користування і книготоргової мережі», куди був включений список, що складався приблизно з 500 назв «сіоністських» і «націоналістичних» єврейських книг російською мовою, почалося масове вичищення бібліотек та книгарень від шкідливої єврейської літератури [12, с. 55].

У січні 1949 р. було заарештовано члена-кореспондент АН УРСР, мовознавця І. Співака, який очолював Кабінет по вивченню єврейської мови, літератури та фольклору при Академії наук УРСР. У 1950 р. Кабінет було ліквідовано. У рамках розгрому цієї наукової установи були заарештовані завідувач літературним відділом Кабінету Ю. Лойцкер, а також співробітники М. Берегівський, Б. Вайсман, М. Майданський, А. Веладницький, Р. Лернер, Х. Кин-Каргородський, І. Спектор та ін. Карально-репресивна машина намагалася пов'язати справу І. Співака з жмеринською націоналістичною молодіжною групою «Ейнікайт», члени якої були заарештовані у цей самий час, а серед заарештованих був місцевий студент Михайло Співак, далекий родич І. Співака.

У загальній боротьбі з інтелігенцією стає зрозумілим наступ на євреїв – вони були значною частиною радянської еліти. Крім того, євреї завжди шанували власні традиції і культуру, і виявилися нездатними зрадити свою мову і культуру.

Антисемітська політика в Україні, як стверджував М. Хрущов, стала відвертою після його переведення до Москви (1949 р.), коли влада перейшла до рук першого секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова та Голови Ради Міністрів Української РСР Д. Коротченка. У найбільших містах України – Києві і Харкові – були навіть випадки єврейських погромів [13, с. 272]. У цей період радянське керівництво організувало широкомасштабну перевірку установ, організацій, закладів з метою боротьби проти єврейського націоналізму та неправильної кадрової політики. Наприклад, були перевірені апарат та система установ і організацій Вінницького обласного відділу охорони здоров'я, де станом на 1 лютого 1949 р. працювало 5611 осіб. Управління МДБ по Вінницькій області констатувало, що у відділі працюють особи, які «не справляли враження політично благонадійних» [14, арк. 3]. Багато з них вели антирадянські розмови, розповсюджували антирадянські анекдоти, критикували суспільний лад, а 348 чол. з них проживали на окупованій території. Про те, що основна увага була спрямована на євреїв свідчить аналіз названих прізвищ у звіті, більшість з яких належали особам єврейської національності [14, арк. 3].

Паралельно прокотилася серія повторних арештів євреїв, які вже були звинувачені у антирадянській роботі. Так, у лютому 1949 р. був заарештований мешканець м. Гайсина Є.М. Вайсман, який вже відбув протягом 1940-1946 рр. п'ятирічний термін у таборах за участь у троцькістській групі 1929-1931 рр. та за участь у діяльності «антирадянської шкідницької організації правих», нібито за завданням якої, перебуваючи на посаді директора Теплицької ТЕС Вінницької області, проводив «шкідницьку роботу по ослабленню МТС та колгоспів» [15, арк. 2]. У квітні 1949 р. громадянин Вайсман був повторно звинувачений в «участі

в антирадянській шкідницькій організації, за завданням якої проводив роботу по шкідництву у сільському господарстві» та за ст. 54-2 та 54-11 КК УРСР Особливою нарадою МДБ 15 червня 1949 р. був відправлений на поселення до Красноярського краю без вказання терміну перебування [15, арк. 40-43]. У 1956 р. постановою Президії Вінницького обласного суду був виправданий за звинуваченнями у 1940 р. та 1949 р. та звільнений з поселення.

Заключним етапом переслідування євреїв стала «Справа лікарів», що мала викрити змову кремлівських медиків проти керівників партії і країни. Далеко не всі повірили в нісенітницю про «вбивць у білих халатах», але в цілому реакція суспільства була різко негативною стосовно євреїв, яких почали обвинувачувати у багатьох бідах післявоєнного життя. Працівник редакції «Вечірній Київ» Ю. Кац з приводу публікації в центральній і республіканській пресі хроніки ТАРС «Арешти групи лікарів-шкідників» висловився так: «Ця хроніка завдала в десять разів більше шкоди, ніж її завдав Гітлер, тепер почнуться перегини» [16, арк. 5].

Поділля, як і інші регіони країни, активно включилося в боротьбу з лікарями-шкідниками єврейської національності після оголошення повідомлення ТАРС від 13 січня 1953 р. «Про арешт групи лікарів-шкідників». На виконання рішень обласних комітетів партії в областях були проведені заходи по підвищенню «пильності у боротьбі з неухажливістю» (російською мовою вживався радикальний термін – у боротьбі з «ротозейством») у зв'язку з повідомлення ТАРС. Зокрема, Кам'янець-Подільський обком КПУ звітував про проведені збори секретарів первинних партійних організацій обласних, міських лікувально-профілактичних закладів, збори керівників цих закладів, нараду перших секретарів міськомів і райкомів партії, збори в медичних закладах. Не обійшло його увагу й повідомлення про оцінку громадянами повідомлення та їх реакцію на нього. Так, лікар Кам'янець-Подільського туберкульозного госпіталю громадянка Мінштейн заявила, що «цей випадок приведе до обмежень стосовно євреїв» і що вона «навіть чи зможе дати вищу освіту своїй донці», а працівник санітарної станції м. Кам'янець-Подільського громадянин Шклярс взагалі вважав що «після цього повідомлення розпочнуться погроми» [17, арк. 28-30].

Підсиленні постійною пропагандою в газетах та радіо паралельно по республіці були зафіксовані випадки відмови лікування у лікарів-євреїв. У проскурівській районній поліклініці були зафіксовані факти, коли хворі щоб потрапити на прийом до лікаря-українця чи росіянина, очікували їх чергування, не бажаючи відвідувати лікарів-євреїв [17, арк. 31]. А мешканці с. Погурець Уланівського району Вінницької області з листом про «бездушне і злочинне ставлення головного лікаря Уланівської районної лікарні Вайсмана до хворих» звернулися аж до ЦК КП(б)У [18, арк. 3]. Ми можемо допускати факти певних зловживань лікарями єврейської національності, як і представниками будь-якої іншої, проте з проаналізованих документів видно, що йшла цілеспрямована кампанія по дискредитації саме євреїв, велось акцентування уваги на таких фактах для створення у свідомості людей відповідного сприйняття осіб єврейської національності. Як наслідок, утворилася загальна атмосфера недовіри до євреїв, що проявлялося навіть у школі серед учнів. Так, 14 січня 1953 р. кілька учнів 5-Б класу школи №71 м. Києва побили свого товариша з класу Новака, мотивуючи це тим, що він єврей, а вороги-євреї вбили товаришів Жданова та Щербакова (партійні лідери СРСР – від автора), а один з учнів школи №54 до початку уроків написав на класній дошці заклик бити євреїв [19, арк. 28].

Усі повоенні антиєврейські акції були добре спланованими і мали шалену пропагандистську підтримку контрольованих владою засобів масової інформації. Не обходилися рішення партії і без мітингів, демонстрацій, зборів, що були необхідним елементом комуністичного виховання. У боротьбу з єврейськими лікарями-шкідниками, сіоністами, космополітами партійні гасла впадали в родючу землю побутового антисемітизму. В. Даниленко вважає, що «надаючи гласності «Справі лікарів», сталінське керівництво прагнуло підготувати громадську думку до майбутнього публічного процесу». На його думку, навіть офіційні формулювання повідомлень ТАРС були вдало оформленні фразами про лікарів-вбивць, проти яких «слідство буде завершено найближчим часом» [20, с. 117]. Оголошення дати суду над лікарями на 5 березня 1953 р. та публічної страти на 12 березня 1953 р. (дата страти оголошена до суддівського вироку, бо вороги вже були відомі) працювали на розповсюдження в країні антиєврейського психозу та панічних настроїв серед євреїв, зокрема, про їх масову депортацію на Далекий Схід.

Маніпулюючи масовими настроями, влада змогла надати каральній кампанії характеру «всенародного схвалювання». Суспільство, підготовлене морально до кампанії терору, в основному легко повірило в підступи «безрідних космополітів» і в «лікарів-вбивць». У 1953 р. в окремих містах України було зафіксовано численні випадки антисемітизму, при чому географія їх поширення була надзвичайно широкою. Наприклад, у січні цього ж року після повідомлення преси про злочини лікарів, у місті Києві на кількох трамвайних вагонах були виявлені антиєврейські написи [16, арк. 100].

Боротьба з євреями-шпигунами чи євреями-шкідниками одночасно підсилювалася гаслами у центральній та місцевій пресі про необхідність «повсякденно працювати з пропагандистами» [21, с. 1] та «покінчити з ротозійством» [22, с. 1].

У ці роки активізувалася боротьба з сіонізмом та контрреволюційною діяльністю «єврейського підпілля». Особливо зручно було висувати звинувачення у сіоністській діяльності активним віруючим. Сама фраза, якою закінчувалася молитва на свято Песах – «в наступному році в Єрусалимі» і яку неодноразово можна було чути у синагогах, давала підстави для підозри у сіоністській діяльності. Так, за контрреволюційну діяльність був заарештований у 1950 р. органами МДБ голова єврейської громади м. Проскурова Г. Остатнегрош та група віруючих цієї громади: З. Фріцман, А. Грузмак, І. Шафель, Ш. Гольцман, Я. Мільштейн, М. Шаміс, Б. Вайсман, М. Клопук-Мільштейн, Б. Вахалевський, В. Фаєрман [23, арк. 38].

У лютому 1953 р. МДБ України звітувало ЦК КПУ про викриття і арешт членів 8 «єврейських буржуазних національно-сіоністських організацій» в м. Києві [19, арк. 88].

У контексті боротьби з сіонізмом 16 березня 1953 р. у Вінниці було заарештовано 16 релігійних діячів: Б. Бродського, І. Гробмана, П. Гробмана, З. Деховича, У. Лернера, М.-Х. Лівшиця, М.-Л. Лунера, І. Новака, Л. Спектора, У. Співака, Я. Співака, Б. Трахтенгерца, Х. Фейгіна, Ш. Ходорова, І. Шапіро, Х. Шойхета. Цих релігійних діячів, які активно спряли відновленню релігійної діяльності євреїв у повоєнний період, звинуватили до приналежності до антирадянської сіоністської клерикальної організації. Детальний аналіз матеріалів справ заарештованих провели укладачі праці «Коммунистическая власть против религии Моисея: Документы 1920-1937 и 1945-1953 гг.», де дійшли до висновку, що основною підставою арешту була віра в релігію батьків, а звинувачення були настільки надуманими та безпідставними, що одразу ж після смерті Й. Сталіна їх відпустили навіть не знявши обвинувачень [24, с. 253]. У матеріалах допитів Гробмана Пейсаха Лейбовича, якого державні органи безпеки визначили як одного із організаторів та керівників «антирадянської групи єврейських клерикалів у м. Вінниці» слідчий систематично ставив одне й теж запитання щодо сіоністської діяльності: «Ви заарештовані за участь в антирадянській сіоністській організації. Розкажіть про вашу практичну антирадянську діяльність» (допит від 15 березня 1953 р.), «Вам повторно пропонується відверто розповісти слідчим органам про свою приналежність до єврейської антирадянської буржуазно-націоналістичної організації та антирадянську роботу» (допит від 16 березня 1953 р.), «Ще раз вимагаю від вас правдивих показів про свою приналежність до єврейської націоналістичної організації та свою антирадянську роботу» (допит від 19 березня 1953 р.) [24, с. 253-270]. Заарештованого допитували з 14 березня по 2 квітня 1953 р., а 9 квітня 1953 р. прийняли рішення звільнити з під варті через відсутність підтвердження антирадянської націоналістичної діяльності, хоча ще раніше, не отримавши «добровільних» показів від заарештованого Гробмана П.Л., старший лейтенант держбезпеки Іванічкін прийняв рішення про звинувачення останнього у вчиненні злочинів за ст.ст. 54-10 ч. II (агітацію, яка полягала в закликів до повалення, підризу або ослаблення радянської влади) та 54-11 (організаційну діяльність, спрямовану на підготовку або вчинення контрреволюційних злочинів, участь в організації, утвореній для підготовки або вчинення контрреволюційних злочинів) Кримінального кодексу УРСР 1934 р., оскільки на його думку «достатньо викривається в тому, що він є активним учасником антирадянського сіоністського угруповання, в зборищах якого брав активну участь і під виглядом відправлення релігійних культів проводив серед них антирадянську націоналістичну пропаганду» [24, с. 266].

Переслідування за національною ознакою в сталінську добу, зокрема, і повоєнну, набувало здебільшого форм депортацій. Однак єврейська національна меншина одна із тих, до якої така форма репресій фактично у повоєнний радянський час не застосовувались, хоча й серед євреїв активно ходили плітки про їх масову депортацію на Далекий Схід. Наступ проти євреїв, як правило, проходив у формі арештів, звільнення з роботи (у тому числі відомих фахівців академічних, наукових установ), закриття єврейських періодичних видань, знищення установ єврейської культури. Владі не вдалося остаточно знищити вплив єврейської нації на суспільні процеси, оскільки останні були важливою складовою української радянської культури, науки, освіти тощо. Проте вдалося обмежити його, зробити підконтрольним і безпечним для державної машини.

Лише смерть головного ідеолога боротьби з космополітами та єврейськими буржуазними націоналістами – Й. Сталіна – привела до згорання активної фази антиєврейської кампанії і до певного затухання антисемітських настроїв в українському суспільстві.

Зі смертю Й. Сталіна та з початком «десталінізації» було засуджено методи та форми сталінського керівництва, проте не змінені цілі та завдання стратегічного курсу комуністичної партії. Євреї продовжували залишатися об'єктом національної політики, форми і методи якої були іншими при незмінній загальній суті.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Мицель М. Евреи Украины в 1943–1953 гг.: Очерки документированной истории / М. Мицель. – К., Дух і Літера, 2004. – 362 с.
2. Даниленко В. Єврейське питання / В. Даниленко // Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси / Д. В. Архієрейський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін. Відповід. ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2002. – С. 724-744.
3. Шитюк М. Діяльність Єврейського антифашистського комітету (1942-1948 рр.) / М. Шитюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Випуск 3.35: Історичні науки. – Миколаїв: МНУ, 2013 – С.134-141.
4. Гуцало Л. Єврейське населення УСРР в системі соціально-економічних експериментів / Л. Гуцало // ХХ століття – етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції, Житомир, 22-23 жовтня 2010 р. – Дніпропетровськ: вид-во Центр «Ткума», 2011. – С. 86-100.
5. Данилюк Ю. Антиєврейські кампанії в Україні на початку 50-х рр. / Ю. Данилюк // Єврейська історія і культура: Матеріали конференції (Київ, 8-9 грудня 1994 р.). – К.: Асоціація юдаїки, 1995. – С. 61-62.
6. Войналович В. Наступ на етноконфесійні осередки як один із засобів здійснення національної політики в Україні (друга пол. 40-х – 50-ті роки ХХ ст.) / В. Войналович // Із архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1997. – №1/2 (2/4). – С. 209-218.
7. Полянкер Г. Остання зустріч з Соломоном Міхоелсом / Г. Полянкер // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – №3/4. – С. 363-381.
8. Боголюбова І. М. Існування єврейських общин області у повоєнний період (за матеріалами ДАХО) / І. М. Боголюбова // Літопис Хмельниччини – 2004: Красн. збірник / Упоряд. О. Брицька, І. Боголюбова, С. Єсюнін, Н. Кокошко. – Хмельницький: [б. в.], 2004. – С. 141-146.
9. Маринченко Г. Загальний стан єврейських громад України в повоєнний період / Г. Маринченко // Українознавчий альманах. Випуск 16. – Київ, Мелітополь, 2014. – С. 256-260.
10. Шевченко Л. Інтелігенція України і сталінізм (1945 – середина 50-х рр.) / Л. Шевченко // Історія в школі. – 1999. – №7. – С. 2-5.
11. История России, 1917-1995. Т. 2: Утопия у власти, 1945-1985: В 4 т. / М. Я. Геллер, А. М. Некрич. – Москва: МИК: АГАР, 1996. – 430 с.
12. Блюм А. В. Еврейский вопрос под советской цензурой, 1917-1991 [Електронний ресурс] / А. В. Блюм; Отв. ред. Д. А. Эльяшевич. Петербургский еврейский ун-т. – СПб., 1996. – 200 с. – Режим доступу: <http://www.opentextnn.ru/censorship/russia/sov/libraries/books/blium/?id=537>. (12.10.2016). – Назва з екрану.
13. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування української модерної нації ХІХ–ХХ ст. / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
14. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 29, спр. 213. – 21 арк.
15. ДАВіО, ф. Р-6023, оп. 4, спр. 4575. – 78 арк.
16. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 2736. – 163 арк.
17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 3060. – 48 арк.
18. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 2817. – 191 арк.
19. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 2773. – 105 арк.
20. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В.М. Даниленко; ред.-упоряд. Н.О. Лаас. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 698 с.
21. Повсякденно працювати з пропагандистами // Вінницька правда. – 1953. – 16 січня. – С. 1.
22. Покінчити з ротозійством в наших рядах! // Вінницька правда. – 1953. – 20 січня. – С. 1.
23. ДАХмО, ф. Р-338, оп. 9, спр. 22. – 171 арк.
24. Коммунистическая власть против религии Моисея: Документы 1920–1937 и 1945–1953 гг. / Сост. В. Ю. Васильев и др. – Винница: Глобус-пресс, 2005. – 384 с.

Kononenko V. V. Antisemitic Policy of the Soviet Regime in 1948-1953 (based on the materials of Podillya).

The article examines the anti-Semitic policy of Soviet authorities in the post-war period of Stalin totalitarianism from 1948 to 1953. It analyzes the main stages of the post-war political repressions of the government against the Jews and their specific features in Ukraine and in Podillya. The author defines the forms and methods of anti-Semitic policy of the Soviet government and analyzes the fight against the Jewish bourgeois nationalism, Zionism, «groveling before the West», «rootless cosmopolitans», «doctors-saboteurs».

Keywords: USSR, Ukrainian SSR, totalitarian regime, Jews, bourgeois nationalism, Zionism, «groveling before the West», «rootless cosmopolitans», «doctors-saboteurs».

Кононенко В.В. Антисемитская политика советской власти в 1948-1953 гг. (на материалах Подолья).

В статье рассматривается антисемитская политика советской власти в послевоенный период сталинского тоталитаризма с 1948 по 1953 гг. Анализируются основные этапы послевоенных политических репрессий власти против евреев и их особенности в Украине и на Подолье. Определены формы и методы антисемитской политики советской власти. В статье проанализирована борьба с еврейским буржуазным национализмом, сионизмом, низкопоклонством перед Западом, безродными космополитами, врачами-вредителями.

Ключевые слова: СССР, УССР, тоталитарный режим, евреи, буржуазный национализм, сионизм, безродные космополиты, низкопоклонство перед Западом, врачи-вредители.

Статтю подано до редколегії 9.01.2017 р.

УДК [94: 615. 12] (477. 43/44) «1965/1985»

А.С. Поліщук

**РОЗВИТОК АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ В 1965 – 1985 РР.
(НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)**

У статті аналізуються найбільш важливі тенденції проектування та розвитку провізорської системи, забезпечення населення лікарськими засобами. Обґрунтовано стратегії подолання кризи долікарської допомоги, безпеки життєдіяльності людини в умовах соціальної політики управління мережею фармацевтичних закладів. Вказано про розширення системи закладів аптекоуправління у динаміці зросту будівництва нових приміщень продажу ліків як на Поділлі, так і в Україні загалом. Відзначено важливість окреслення галузі впровадження медичного забезпечення населення необхідними засобами профілактики та підтримки оптимального стану функціонування людини. Розкрито сутність взаємодії міжлікарської і провізорської співпраці на основі збереження фармацевтичної інформації (КФІ) про особливості лікувального процесу та його доцільності з погляду пріоритетного виробництва лікарських засобів на базі аптек.

Ключові слова: аптечна мережа, лікарське обслуговування, провізори, охорона здоров'я, лікувально-профілактичні заклади, медикаменти, фармацевтичні кадри.

У контексті підвищення рівня життя населення радянське керівництво ставило завдання – покращення лікарського обслуговування. Так само до умов поліпшення лікарського обслуговування населення входило розширення аптечної мережі та підвищення рівня забезпечення ліками.

Проблема соціальної політики щодо управління мережею фармацевтичних закладів знайшла своє висвітлення у роботах С.О. Білобрина [2], В.О. Борищука [3], О.Л. Гром, Н.Б. Ярмо [5], Л.Т. Загоровської, Ф.І. Співака [7], О.М. Котенка [8], В.Г. Марченка [9], П.Я. Слободянюка [11], В.А. Ткачука [12], В. Череватюка [13], В.П. Шершуна, Я.І. Ліфшиця [14]. Автори вказують про теоретичний консенсус активації державотворчих установ згідно розвитку будівництва фармацевтичних установ та засобів реалізації лікарських препаратів в угоду збереження та підтримки здоров'я населення.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі принципів об'єктивності, історизму, опираючись на науково-дослідницьку літературу, провести комплексний аналіз змін законодавства у галузі провізорського забезпечення населення України в рамках висвітлення їх основних проблем на Поділлі.

З другої половини 1960-х рр. був змінений принцип відкриття аптек у містах. Так, до середини 1960-х рр., згідно з наказом МОЗ СРСР від 11 липня 1961 р., у містах з населенням від 10 до 100 тис. жителів відкривалася одна аптека з розрахунку на 10 тис. осіб, у містах з населенням від 100 до 500 тис. жителів – одна аптека на 12 тис. осіб, у містах з населенням понад 500 тис. жителів – одна аптека на 15 тис. осіб. Завдяки цьому аптечна справа в Україні у 1965 рр. розвивалася значно краще, ніж у попередні роки. За вказаний період кількість аптек у республіці зросла на 1262 одиниці, що порівняно з аптеками 1959 р. становило 40%. [7, с. 3].

З другої половини 1960-х р. за основу проектів плану розвитку аптечної мережі кожної області брали граничні нормативи розширення та дислокації аптек, затверджені наказом Держбуду СРСР №52 від 7 травня 1966 р. Згідно з цими нормами, передбачалося відкриття однієї аптеки в населених пунктах з кількістю населення 10 тис. осіб. У населених пунктах, де кількість жителів перевищувала 10 тис. осіб, передбачалося відкриття однієї аптеки з розрахунку на 10-15 тис. осіб.